

Politisk Kronik

2. halvår 1997

Lars Bille, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Den 18. juli 1997 kl. 03.30 var EU's stats- og regeringschefer efter 24 timers uafbrudte forhandlinger i Amsterdam nået til enighed om en ny EU-traktat til afløsning af Maastricht-traktaten. Dermed var grundlaget for endnu en dansk folkeafstemning tilvejebragt. De politiske reaktioner kom prompte fra partier og bevægelser.

Det var statsministerens vurdering, at forhandlingerne var resulteret i en »sympatisk« traktat, en set fra et dansk synspunkt tilfredsstillende revision og modernisering af foreningens vedtægter, som han udtrykte det. Han understegede kraftigt, at det løfte han havde afgivet inden konferencen indledtes – at de fire danske forbehold ville stå uantastet før, under og efter konferencen – var overholdt til punkt og prikke. Der var efter hans opfattelse ikke røkket ved forbeholdene. Det gjaldt også det retlige samarbejde herunder den fælles flygtninge- og asylpolitik. Ifølge traktaten vil det retlige samarbejde fem år efter traktatens ikrafttræden overgå fra at være et mellemstatsligt samarbejde, der kræver enstemmighed til et overnationalt samarbejde, hvor beslutningerne kan træffes med kvalificeret flertal. På dette område havde Danmark fået en protokol, hvori de andre EU-lande anerkender, at Danmark står uden for denne bestemmelse, og at Folketinget inden for en frist på seks måneder selv træffer be-

slutning om, hvorvidt det vil tilslutte sig de vedtagelser, de andre EU-lande måtte træffe.

Derudover fremhævede han på positiv siden, at miljøet stod klarere i selve grundlaget for det europæiske samarbejde, idet der nu skulle tages hensyn til miljøet på alle politiske områder og i alle institutioner inden for EU. Desuden var det sikret, at hvert enkelt land kunne forstærke indsatsen for miljøet, når der var etableret ny viden på et område. Et andet forhold, han fremhævede som positivt, var den stærkere placering beskæftigelsespolitikken havde fået i traktaten gennem indføjelser af et selvstændigt afsnit om beskæftigelsen. Ikke alene var kampen for at få flere i arbejde blevet indlemmet i den økonomisk monetære union, regeringerne havde også forpligtet sig til at overvåge og koordinere deres indsats på beskæftigelsesområdet, ligesom EU nu kunne udstikke retningslinier og selv tage mindre initiativer. På positivsiden nævnte han også den større åbenhed i form af, at borgernes ret til aktindsigt blev indskrevet i traktaten som et princip, der senere skulle udmøntes i konkrete regler af Kommissionen. På negativside anførte han, at det ikke var lykkedes at løse spørgsmålene om antallet af kommissærer, og hvor mange stemmer hvert land skal have i de besluttende organer i EU, når EU blev udvidet med de østeuropæiske lande. Dette kunne skabe komplikationer for

de forestående optagelsesforhandlinger, at de institutionelle problemer ikke var blevet løst.

Venstre, Det konservative Folkeparti og CD erklærede sig omgående tilfredse med forhandlingsresultatet. De erklærede utvetydigt, at de ville anbefale et ja ved den kommende folkeafstemning. Lige så prompte og entydigt erklærede Fremskridtspartiet, Dansk Folkeparti, Enhedslisten, Junibevægelsen og Folkebevægelsen mod EF-Unionen, at de ville anbefale et nej. De fandt med varierende stemmeføring, at traktaten var endnu et væsentligt skridt i retning af mere union, at traktaten og protokollen de facto undergravede det retlige forbehold og at beslutningen om i første omgang kun at indlemme nogle få af de østeuropæiske lande var en forfejlet europapolitik, der ikke fremmede freden i Europa.

Som sagt tog det ikke lang tid for disse partier og bevægelser at afsige dommen over forhandlingsresultatet. Det indtryk kunne godt fæstne sig, at deres stillingtagen var afgjort inden det konkrete indhold af traktaten var kendt. Anderledes forholdt det sig med Socialistisk Folkeparti. Her opstod der betydelig usikkerhed om, hvad partiets holdning skulle være. Det var tidligere besluttet, at partiets officielle stillingtagen først skulle finde sted på et ekstraordinært landsmøde den 6.-7. september, når det faktiske indhold af traktaten var kendt.

Men det blev hurtigt klart, at det ikke var alle i partiet, der ville afvente landsmødet før de meldte ud, hvad deres holdning var. Medens partiformand Holger K. Nielsen forholdt sig afventende kunne pressen allerede den 25. juni referere, at partiets næstformand Christine Antorini, EU-ordfører Jørn Jespersen og gruppeformand Steen Gade hældede mod at anbefale et ja. De fik i de følgende dage følgeskab af flere fremtrædende SF'ere herunder Margrethe Auken, tidligere parti-

formand Gert Petersen og de to grand old ladies Ebba Strange og Lilli Gyldenkilde. På et aftenmøde i partiets forretningsudvalget den 25. juni var der imidlertid en overvejende stemning for at anbefale et nej. Fronterne var ved at blive trukket op.

Den 1. juli havde partiformanden afsluttet sine overvejelser, og meddelte resultatet på et pressemøde. Medens gruppeformand Steen Gade mente, at Amsterdamtraktaten på væsentlige områder såsom miljø, forbrugerbeskyttelse, åbenhed, beskæftigelse og de nationale parlamenters rolle var bedre end den gældende traktat, var Holger K. Nielsen kommet til det modsatte resultat. Han fandt, at det retlige forbehold ikke var sikret tilstrækkeligt efter at Danmark havde tilsluttet sig Schengenaftalen, at miljøgarantien ikke gik langt nok i forhold til, hvad der var blevet stillet i udsigt, dengang den var blevet forhandlet på plads i 1986 af daværende udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen. Desuden fandt SF-formanden, at udvidelsen mod Østeuropa ikke var tilstrækkeligt sikret i den nye traktat i og med, at der kun var gjort forberedelse til optagelse af fem nye lande. Endelig udtrykte han manglende tillid til regeringens Europa-politik og til, at den helhjertet ville arbejde for at sikre de danske forbehold. Der var altså flere minusser end plusser i traktaten, hvorfor han ville anbefale et nej. Dermed var splittelsen i ledelsen stillet åbenlyst til skue.

Selvom alle parter pointerede, at deres udmeldinger var foreløbige og at en endelig stillingtagen først ville finde sted på landsmødet var konflikten uigenkaldeligt en kendsgerning. Et langt og opslidende internt opgør forestod i de næste to måneder. EU-spørgsmålets hele centralitet og vigtighed indikerede sammen med personfordelingen på henholdsvis ja og nej siden, at her kunne der godt ligge en kim til et mere varigt brud i partiet. Oplysninger om, at ja-siden ville oprette

et netværk – »SF'ere for Europa« – inden for partiet kunne tolkes som et første skridt i retning af en egentlig fraktionsdannelse. Imod en så drastisk tolkning talte dog, at partiet i 1993 havde akcepteret, at det daværende mindretal af nej-sigere havde fået lov til inden for partiet at arbejde for deres synspunkter i netværket »Folkesocialister mod Unionen«. SF's tradition for en åbent debatterende organisationskultur ville endnu en gang blive sat på alvorlig prøve. Endnu en gang stod partiet over for det klassiske valg mellem, om et opnået resultat var godt nok, fordi det var bedre end den gældende tilstand, eller at resultatet ganske enkelt ikke var godt nok, uanset det tidligere indhold.

Konflikten skærpedes i og med at hverken partiformand eller gruppeformand mente, at de kunne forblive på deres poster, hvis afstemningen på landsmødet gik dem imod. Nu handlede det også om ledelsen af partiet. Endnu en eskalation fandt sted, da næstformand Christine Antorini og gruppeformand Steen Gade den 24. juli udsendte et brev til alle partiforeningerne, hvori de argumenterede for og begrundede deres ja samt anførte, at de frygtede, at SF ville blive sat udenfor indflydelse i dansk politik, hvis partiet anbefalede et nej. I et forsøg på at løse den gordiske knude fremkom folketingsmedlemmerne Jes Lunde og Kristen Tovborg med den idé, at SF helt undlod at anbefale et ja eller et nej. Det gjorde de blandt andet for at undgå den prækære situation som tegnede sig, nemlig at et flertal i folketingsgruppen ville stemme for traktaten, selvom landsmødet havde besluttet et nej. Uenigheden indeholdt således også det for ethvert politisk parti helt centrale spørgsmål om, hvem – landsorganisationen eller folketingsgruppen – der skulle fastlægge partiets politik. Lige præcis det spørgsmål havde tidligere givet anledning til splittelse i partiet, blandt andet da Venstresocialisterne i 1967 sprængte sig ud af SF. Med andre ord, hvad ville partiet gøre, hvis ja-sigerne blandt

folketingsmedlemmerne ikke ville rette sig efter et nej på landsmødet. I 1993 var gruppe-medlemmerne blevet stillet frit. Ville de også blive det denne gang, selvom de udgjorde et flertal i gruppen og selvom traditionen var, at gruppens flertal rettede sig efter landsorganisationens flertal.

Frem til landsmødets afholdelse flyttedes interesse fra folketingsmedlemmernes holdning til, hvorledes partiets bagland ville stille sig. På et møde i forretningsudvalget den 5. august var der en klar opbakning til partiformanden. Syv ud af udvalgets ni medlemmer støttede ham. Det var kun Christine Antorini og Steen Gade der gik ind for et ja. Et forslag om at landsmødet skulle vedtage, at der ekstraordinært skulle iværksættes en ny opstillingsrunde af folketingskandidater nød ikke fremme. Dermed var eventuelle »straffeekspeditioner« mod ja-sigerne afværget i denne omgang og skarpheden i uenigheden dæmpet. Det blev den yderligere på et sommermøde for folketingsgruppen den 6.-7. august. Mødet blev af deltagerne beskrevet som meget åbenhjertigt og fordrageligt, uden at der af den grund blev lagt låg på den faktiske uenighed. Synspunkterne skulle have mulighed for at brydes i partiet, samtidig med at det blev understreget, at der var enighed om partiets generelle Europa-politik.

Den 17. august afholdt hovedbestyrelsen møde. Med 28 stemmer for, 10 imod og én der undlod at stemme vedtog mødet at anbefale partiets landsmøde at afvise Amsterdamtraktaten. En klar og overbevisende sejr for partiformanden. Det blev endvidere besluttet, at mindretallet skulle have de samme rettigheder, som mindretallet havde haft i 1993, dengang da SF anbefalede et ja til Maastrichttraktaten med Edinburgh aftalen. Det blev også præciseret, at henstillinger fra landsmødet eller partiledelsen burde øve afgørende indflydelse på folketingsgruppens medlemmer uden at disse dog kunne pålægges at

stemme imod deres overbevisning. Herefter var det nu op til de enkelte partiforeninger at drøfte sagen, tage stilling og på den baggrund vælge delegerede til det ekstraordinære landsmøde.

Det fandt sted den 6.- 7. september, hvor 308 delegerede mødtes i Herning. Debatten var til tider hård og ophedet, men også præget af en undertone af, at en egentlig partisplittelse for næsten enhver pris skulle undgås. Forslag om direkte repressalier mod ja-fløjen nød ikke fremme og formanden appelerede direkte til ja-sigerne om ikke at melde sig ud af partiet. Afstemningen viste, at 183 stemte for et nej og 88 stemte for et ja. Hermed var SF igen placeret på unionsmodstandersiden i den danske EU-dabet, og endnu en gang var partiet blevet enig om at være uenig.

Som en konsekvens af afstemningsresultatet trak Steen Gade sig den 8. september både fra posten som formand for partiets folketingsgruppe og som medlem af Folketingets Europa-udvalg. Han ville dog forblive i SF og kæmpe videre for sine synspunkter. Hans efterfølger på gruppeformandsposten blev Jes Lunde. Han befandt sig på ja-fløjen, men havde tilkendegivet, at han ville følge flertallet på landsmødet ved afstemningen i Folketinget. Også Jørn Jespersen trak sig som partiets repræsentant i Europa-udvalg, hvori Holger K. Nielsen og Kristen Touborg indtrådte. Partiet havde undgået en egentlig sprængning, men uenighed bestod. Og den var dyb og fundamental. Opgøret om SF's fremtidige holdning til EU var ikke afsluttet. En beslutning i hovedbestyrelsen i begyndelsen af december med stemmerne 17 mod 8 imod at give ja-fløjen del i SF's kampagnemidler viste, at der stadig pågik en magtkamp.

I den borgerlige lejr gav Amsterdamtraktaten også anledning til nogen debat. Sommerens meningsmålingerne viste nemlig, at der var

en stigende andel af borgerlige vælgere, der var enten tvivlende eller deciderede modstandere. Det satte spørgsmålstejn ved, om de borgerlige partier stadig kunne regne med den hidtidige relativt gode opbakning fra deres vælgere, når der skulle stemmes ja eller nej. Et af de argumenter, der oftest hørtes fra den kant, var en utilfredshed med, at EU blandede sig i både stort og småt til gene for f.eks. de erhvervsdrivende. Symptomatisk var den diskussion, der sidst på sommeren udspandt sig mellem Jyske Banks ordførende direktør Anders Dam og Uffe Ellemann-Jensen, om hvorvidt det skyldtes EU eller danske myndigheder, at de firkantede flugtskilte på hotellerne skulle udskiftes med runde.

September måned er landsmødernes måned. Størst offentlig interesse samledes om hvorvidt det ville lykkes Det konservative Folkeparti at holde uenigheden mellem de forskellige fløje nede på landsrådsmødet den 13.-14. september. Det lykkedes i den forstand, at ingen af de officielle taler direkte kunne tages til indtægt for et fortsat magtkamp. Gruppeformanden Hans Engell understregede således i hans tale, at der var fuldstændig enighed om den politiske linie, og at der ingen uklarhed var om ledelsen, – slet ikke efter dette landsrådsmøde, hvor Per Stig Møller enstemmigt blev valgt til formand for partiorganisationen. Men pressen kunne alligevel referere om »tvetunget korridorsnak« og den registrerede varierende intensitet i klapsalverne til de enkelte taler. Den mente også at kunne se en magtkamp per stedfortræder ved kampvalgene til næstformandsposterne. Der skulle fintælling til før det var klart, at Per Stig Møller-fløjens kandidat Søren Møller blev valgt til kommunal næstformand med 468 stemmer mod Engell-fløjens Bodil Tang Kristensens 449. Valget til posten som organisatorisk næstformand var en mere klar sejr til Per Stig Møllers støtter. Her fik Engell-fløjens kandidat, Helle Tving Willandsen 369

stemmer, medens Erling Aaskov fik 518 stemmer og dermed sikrede sig genvalg. Den politiske leder – og nu også partiformand – Per Stig Møller stod styrket efter landsrådsmødet, et indtryk der forstærkedes af, at en af hans skarpeste kritikere Anne Birgitte Lundholt valgte at forlade dansk politik for at blive administrerende direktør i Danske Slagterier. Det spørgsmål, der stod tilbage, var dog stadig, om han stod styrket nok. Politisk var partiformandens tale klar og entydig: VK alternativet stod klar til at overtage regeringsmagten. Hverken Fremskridtspartiet eller Dansk Folkeparti ville få indflydelse på VK's regeringsprogram, hvorimod han appellerede kraftigt til midterpartierne om at samarbejde med VK.

Ingen af de andre partier havde tilsvarende ledelsesproblemer at afklare på deres landsmøder. På Venstres landsmøde den 27.-29. september blev Uffe Ellemann-Jensen for 14. gang valgt til partiformand af et entusiastisk landsmøde. Partiet struttede af selvtilid forud for kommunalvalget, folkeafstemningen om Amsterdam-traktaten og folketingsvalget. Partiformanden var overbevist om, at partiet ville vinde ved alle tre valg, men hvis det kun kunne vinde et af dem, håbede og bad han til, at det blev folkeafstemning om Amsterdam-traktaten. Det var klart det vigtigste valg danskerne stod over for. Vedrørende den generelle politiske linie var recepten klar. Partiet gik – i tæt samarbejde med de konservative – efter et regeringsskifte. Der kom således ingen væsentlige nye politiske udmeldinger. Uffe Ellemann-Jensen regnede ikke med et stort forkromet forlig med regeringen om finansloven. Dertil var afstanden ganske enkelt for stor, men partiet var rede til at indgå delaftaler. Endvidere forudså han, at flygtninge- og udlændingebatten ville blive central i den kommende valgkamp. Han opfordrede til, at den ikke blev hadsk og ubehagelige, og det kunne den undgå at blive ved at tage en men-

neskelig indgangsvinkel og ved at diskutere de regler, der var gældende i Danmark – som burde strammes – i stedet for at skyde på de mennesker, der udnyttede dem.

Flygtninge- og udlændingepolitikken blev også et tema på Socialdemokratiets EU-kongres den 13.-14. september. Statsministeren fastslog, at partiet vedstod en human og åben indstilling til indvandrere og flygtninge, men samtidig skulle partiet også gå mod den opfattelse, at det danske samfund var et tag selv-bord, hvor der var fri adgang til at snige sig ind, og hvor der ikke var sammenhæng mellem rettigheder og pligter. Også retspolitikken skulle strammes i retning af mere lov og orden. Partiet søgte med andre ord løbende at justere politikken på de områder, hvor vælgerundersøgelser havde vist, at partiet havde tabt stemmer til højrefløjen, især Dansk Folkeparti. Ellers var kongressen en temakongres om EU. Forud for afslutningen af forhandlingerne om Amsterdam-traktaten havde der været nogen frygt i partiledelsen for, at kongressen igen ville udstille den van-te socialdemokratiske skepsis samt uenighed om, hvorvidt de fire forbehold skulle direkte indskrives i partiets Europa-program. Med det resultat der var forhandlet på plads i Amsterdam forstummede en meget væsentlig del af kritikken. Nogen spænding knyttede der sig til EU-kommissær Ritt Bjerregaards indlæg. Forrige år havde hun rettet et skarpt angreb på partiets EU-politik, og sidste år var hun blevet væk i protest, fordi hun ikke havde fået tildelt tilstrækkelig lang taletid. Denne gang var hun mere i samklang med forsamlingen, da hun anbefalede et ja med den begrundelse, at EU var et socialdemokratisk projekt, der lå i direkte forlængelse af socialdemokraternes opbygning af den danske velfærdsstat. Kongressen var på sin vis historisk, idet den enstemmigt vedtog en anbefaling om at stemme ja ved den kommende folkeafstemning. Partiet stod mere samlet i EU-politikken end nogensinde før.

Socialdemokratiets udmelding om mere lov og orden herunder flere penge til politiet skabte nogen uro i Det radikale Venstre som afholdt landsmøde den 20.- 21. september. Partiet mente ikke at være taget med i beslutningen og gruppeformand Jørgen Estrup fandt, at Socialdemokratiet ikke tog nok hensyn til regeringspartneren og mindede højlødt socialdemokraterne om, at der var to partier i regeringen. Dermed var et af landsmødets temaer sat, nemlig hvordan de radikale undgik at blive sat fuldstændig i skyggen af Socialdemokratiet. Adskillige indlæg fra de godt 550 delegerede gik på ønsket om en mere markant profil og en mere offensiv formulering af de radikale krav til et nyt regeringsgrundlag for en kommende SR-regering. Kulturminister Ebbe Lundgaard gik endda så vidt, at han udtalte, at partiet burde trække sig ud af regeringen, hvis de radikale ikke gik frem ved næste valg. Heri blev han stærkt imødegået af Marianne Jelved. I det hele blev regeringssamarbejdet som sådant ikke for alvor kritiseret, det var mere stilen og profileringen, der var til debat. Det var måske også et spørgsmål om stil, der afgjorde valgte af ny landsformand efter Margrethe Vestager. Johannes Lebech, lærer på Holstebro gymnasium, mangeårigt medlem af partiet og anset som arketyper på en radikal fik 165 stemmer mod regnskabschef, tidligere medlem af venstrefløjspartier, nu medlem af Det radikale Venstre i fire år samt formand for partiforeningen i København og Frederiksberg Kim Hjerrilds 155 stemmer.

På Fremskridtspartiets landsmøde den 27.-28. september var det modstanden mod Amsterdamtraktaten, der var et af de vigtigste temaer ved siden af de ældres vilkår. Desuden bar Kim Behnkes tale præg af pragmatisme, idet han ikke som tidligere stillede forhåndsbetingelser for at støtte en eventuelt kommende VK-regering, kun at de to partier skulle gennemføre den politik, de selv havde foreslået, medens de var i opposition. Konkurrencen

fra Dansk Folkeparti gjorde sin mærkbare virkning. Et forslag om at ophæve eksklusionen af Mogens Glistrup blev nedstemt med 274 mod 64. Dermed blev der sat endnu et punktum i det begivenhedsrige kapitel om Mogens Glistrup og Fremskridtspartiet. Helt symbolsk var landsmødet formentlig det fredeste siden partiets grundlæggelse i 1972.

Der var også fred og fordragelighed samt en stor portion optimisme på Dansk Folkepartis landsmøde den 4.-5. oktober. De knap 350 delegerede i det nystiftede parti kunne nemlig se tilbage på en for et nyt parti stor tilslutning i meningsmålingerne, et medlemstal på 1.767, og at det var lykkedes at opstille kandidater til kommunalvalget i samtlige amter og i ca. 170 kommuner. Hyldesten af partiets leder Pia Kjærsgaard ville ingen tage, hverken fra de delegerede eller fra dansktopsangeren Richard Ragnvald. Politisk bød landsmødet ikke på væsentligt nye initiativer. Det var fortsat kravet om en markant anden og strammere flygtninge- og udlændingepolitik samt modstanden mod EU-unionen, der var omdrejningspunktet for både partilederens og de delegeredes indlæg. De borgerlige EU-modstandere var mere end velkommen hos Dansk Folkeparti.

Disse emner optog også tid på Enhedslistens landsmøde, der fandt sted på samme tid. Modstanden mod EU-unionen delte Enhedslisten med Dansk Folkeparti, medens holdningen til udlændingekområdet var diametralt modsat. Partiet anklagede direkte Socialdemokratiet for at lefle for de fremmedfjendske holdninger i befolkningen. Vedrørende Enhedslisten og finansloven erklærede den finanspolitiske ordfører Frank Aaen, at partiet ikke på forhånd ville afvise at deltage i et forlig, indrømmelserne skulle imidlertid være substantielle. Partiet havde en liste parat og højest på den stod oprettelsen af en job-bank, der kunne sikre de ledige rigtigt arbejde, samt en generel forbedring af de arbejdsløses

vilkår. Men ellers var det det forestående kommunalvalg, der stod i centrum. De 165 delegerede var parat til at bruge en del ressourcer på, at partiet skulle få et kommunalpolitisk gennembrud, så det kunne blive repræsenteret i alle amter og langt flere kommunalbestyrelser end hidtil.

Junibevægelsen afholdt sit landsmøde den 20.-21. september. At landsmødet ville anbefale et nej til Amsterdam-traktaten var givet på forhånd, men landsmødet kunne give et fingerpeg om, hvad bevægelsen ville opstille af alternativer, hvis det blev et nej, og hvad den ville vælge som hovedagitationsgrundlag. Det sidste kom rimeligt klart frem. Foruden manglen på demokrati i EU, en utilstrækkelig miljøgaranti og udvidelsen mod øst, var det især frykten for konsekvenserne af ophævelsen af grænsebevogtningen mellem Danmark og Tyskland, der blev fokuseret på. Derimod var der uenighed blandt de delegerede om, hvorvidt Junibevægelsen overhovedet skulle opstille et alternativ og landsmødeudtalelsen indeholdt derfor intet om det.

Som det sidste af partierne afholdt Centrum-Demokraterne deres landsmøde den 8.-9. november. Da partiformand Mimi Jakobsen var langtidssygemeldt på grund af følgevirkningerne af et bid af en skovflåt, var det gruppeformand Peter Duetoft, der holdt den politiske tale. Erhard Jakobsen var heller ikke til stede, så for første gang afholdt partiet landsmøde uden deltagelse af familien Jakobsen. Interessen knyttede sig især til, hvorledes partiet ville stille sig ved en kommende regeringsdannelse, nu da partiet i december 1996 havde forladt regeringssamarbejdet med socialdemokraterne og de radikale. Peter Duetoft meddelte, at partiet ville pege på den regering, som bedst og stærkest kunne sikre et samarbejde mellem Socialdemokratiet, Venstre og Det konservative Folkeparti. I det daglige politiske arbejde ville partiet tage stilling fra sag til sag, så det kunne man ikke

bruge til at pejle ud fra. Beslutningen ville først blive taget, når valget var udskrevet. Iøvrigt gik han skarpt irette med de kræfter – V og K blev eksplicit nævnt – der pustede til fremmedhadet og deltog i det politiske kampløb om at stramme på udlændingeområdet. Der faldt også ret så kritiske bemærkninger om den borgerlige oppositions økonomiske udspil. De skarpe udfald mod V og K fik dem til at tvivle på, om det var umagen værd at satse på et fremtidigt samarbejde mellem dem og CD.

Alt i alt var det overordnede politiske billed ikke blevet forrykket af partiernes landsmøder forud for Folketingets åbning den 7. oktober. Den blev tilgængelig dramatisk. Den 29. september havde finansministeren og økonomiministeren i en fællesudtalelse erklæret, at væksten i det private og offentlige forbrug havde været kraftigere end forventet, og at der derfor var behov for en stramning af finanspolitikken. Denne ret så usædvanlige fælleserklæring, der bebudede økonomiske indgreb, gav fornyet næring til de vedvarende rygter om, at et valg var umiddelbart forestående. Statsministeren fremlagde i åbningstalen det konkrete indhold af indgrebet. Hovedingredienserne var en tvungen opsparring på knap 4 mia. kr. via en opkrævningen i 1998 af et ekstraordinært pensionsbidrag til ATP-fonden på én procent af lønnen fra lønmodtagere, selvstændige og modtagere af dagpenge og kontanthjælp. Desuden skulle der gennemføres offentlige besparelse på 2 mia. kr og en forhøjelse af stempelafgiften på tillægslån fra 1,5% til 5% for at begrænse forbruget ved belåning af friværdien i fast ejendom. Stridspunktet blev den model regeringen havde valgt til den tvungne opsparring. Valgrygterne blev yderligere bestyrket, da den samlede opposition blankt afviste den model.

Et spil politisk sorteper var begyndt, som Uffe Ellemann-Jensen udtrykte det. Ingen ville

stå tilbage som ansvarlig for, at valget blev udskrevet, ingen ville imidlertid heller ikke give køb på deres holdninger, og alligevel blev der signaleret stor forhandlingsvilje. V og K's taktik forud for og under åbningsdebatten den 9. oktober var uafslædt at tilbyde reelle forhandlinger om den finanspolitisk stramning for på den måde at afprøve, om regeringen i virkeligheden var indstillet på at nå et resultat eller om den under alle omstændigheder havde besluttet sig for at udskrive valg. Omvendt ville regeringen teste, om V og K, når det kom til stykket, for alvor var parate til at tage et medansvar for den økonomiske politik. CD advarede i klare og utvetydige vendinger statsministeren mod at udskrive valg. Under den ophedede debat fremsatte Arne Mechior (CD) et dagsordenforslag, som opfordrede regeringen til »...at indlede forhandlinger med Folketingets partier om initiativer, der kan føre til øget opsparring og dæmpet forbrug«. Den dagsorden kunne ingen af kombatanterne stemme imod, slet ikke regeringen, da det jo netop ville vise, at regeringen bevidst stilede efter et valg og ikke et forhandlingsresultat.

Statsministeren valgte på den baggrund helt usædvanlig at bede Folketingets formand om at suspendere mødet indtil kl. 23.00, således at regeringen kunne indlede realitetsforhandlinger i statsministeriet med de enkelte partier. De meldinger regeringen her fik var åbenbart af en sådan karakter, at i hvert fald Marianne Jelved og Niels Helveg Petersen fandt, at der var en forligsmulighed, og at grundlaget for at udskrive valg dermed var bortfaldet. Men den tolkning var ifølge pressens oplysninger hverken Mogens Lykketoft eller Svend Auken enige i. De så gerne at valget blev udskrevet. Diskussionen i regeringstoppen fortsatte. Folketingets møde blev udsat flere gange. Unægtelig en uortodoks situation. Først kl. 1.30 den 10. oktober gik statsministeren på Folketingets talerstol og redegjorde for regeringens positive tolkning af de

efter hans vurdering noget uldne meldinger, som V og K havde givet under møderne i statsministeriet. Han inviterede derfor til forhandling samme dags formiddag.

Under disse forhandlinger blev et forlig helt udramatisk strikket sammen. Den tvungne opsparring i ATP blev gennemført, dog således at folk skal have opsparringen tilbagebetalt i forhold til, hvor meget de havde indbetalt. Regeringen havde således fastholdt den tvungne opsparring, men havde måtte opgive den sociale udligning der lå i, at udbetalingerne skulle være af samme størrelse. Opposition accepterede tvangsopsparringen, men kom til gengæld igennem med en øget præmiering af de frivillige børne- og boligopsparringsordninger. Forhøjelsen af stempeleafgiften og besparelserne på statsbudgettet indgik ikke i forliget. Alt i alt et gedigent forlig, hvor der blev givet og taget.

Den almindelig vurdering af forløbet var, at hverken RV, V, K, SF eller store dele af Socialdemokratiet for alvor var interesseret i et valg, der lå så tæt på Kommunalvalget den 18. november. Dertil kan lægges de radikales principielle modstand mod valg i utide, en holdning som tilsyneladende var afgørende under de natlige drøftelse mellem regeringspartierne i statsministeriet. Endelig var det også en udbredt opfattelse, at der ikke var interesse for at afholde folketingsvalg før folkeafstemningen om Amsterdam-traktaten var afholdt. Afstemningsdatoen havde statsministeren givet i åbningstalen, den 28. maj 1998

Den 20. oktober foretog statsministeren ganske overraskende et ministerskifte. Birthe Weiss forlod posten som indenrigsminister og erstattedes af borgmester i Århus Thorkild Simonsen. Birthe Weiss fortsatte som sundhedsminister. Ministerskiftet var helt åbenbart en reaktion på den stærke tilslutning, som meningsmålingerne havde vist, der var

til Dansk Folkeparti. Flygtninge- og udlændingepolitikken skulle justeres. Vurderingen var tilsyneladende, at Birthe Weiss' troværdighed i de kredse, der stod for stramninger, var brugt op. Derimod havde Thorkild Simonsen ved flere lejligheder kritiseret Socialdemokratiets og regeringens udlændingepolitik for ikke at forholde sig realistisk til problemerne. Dermed havde han gjort sig til talsmand for stramninger. Medens de stramninger, som vitterlig var blevet indført under Birthe Weiss, tilsyneladende ikke blev opfattet som sådan, så var forventningen åbenbart, at det var der større chancer for, at de ville blive, når det skete i Thorkild Simonsens navn. Regeringspartneren var ikke åbenlyst begejstret for skiftet. De radikale forventede, at han ville opleve et »realitetschok«, når han først blev sat ordentlig ind i arbejdet på Christiansborg. Politik i en kommune er ganske anderledes end politik i Folketinget.

Men det var ikke kun Socialdemokratiet, der havde problemer med at håndtere flygtningepolitikken. Også Venstre havde deres. I forbindelse med behandlingen af et lovforslag om at give dansk statsborgerskab til 1199 personer, havde Venstres indfødsretsordfører Inge Dahl Sørensen samt Tove Fergo (V) og Jonna Grønver (V) skrevet til justitsminister Frank Jensen og anmodet om, at ansøgerne blev inddelt i fire selvstændige lovforslag, således at det derved fremgik, hvem der var straffet, hvem der havde offentlig gæld på mere end 50.000 kr eller hvem der var dårlige til at tale dansk. Ved at skille ansøgerne ad på denne måde var der åbnet op for, at partierne kunne stemme nej til de grupper af udlændinge, som de ikke ønskede skulle blive danskere. Denne anmodning fik i første omgang opbakning fra Uffe Elleann-Jensen, men den skabte stærkt røre i Venstres bagland og folketingsgruppe samt i de andre partier på nær Dansk Folkeparti og Fremskridtspartiet. Fungerende gruppeformand Christian Mejdahl udtalte, at brevet var sendt uden

gruppens vidende, og at det var blevet »henstillet« til Inge Dahl Sørensen, at hun ikke omtalte det i folketingsdebatten. Følgelig forholdt hun sig helt tavs under debatten den 30. oktober. Opbakningen til hende svandt ind, og den 4. november blev det klart, at hun ikke skulle være Venstres forhandler under forhandlinger med regeringen om nye skærpede regler for opnåelse af dansk statsborgerskab. Episoden illustrerede den spændvidde, der var i Venstre i dette spørgsmål.

Tabel 1. Stemme og mandatfordelingen ved kommune- og amtsrådsvalget 1993 og 1997.

	Kommune		Amt	
	1993	1997	1993	1997
SD	35,1(1700)	33,8(1650)	34,9(136)	33,7(136)
RV	2,9(80)	3,3(86)	4,0(16)	4,6(15)
KF	13,0(493)	12,3(492)	12,5(44)	11,8(41)
CD	0,6(2)	0,5(4)	1,0	1,0
SF	8,1(228)	7,5(233)	8,2(30)	7,3(25)
DF		5,1(119)		6,6(21)
KRF	1,2(32)	1,2(30)	1,7(5)	1,7(2)
V	25,7(1601)	24,3(1557)	28,8(125)	26,8(123)
FRP	4,3(133)	1,6(43)	5,2(15)	1,9(3)
EL	1,1(6)	2,0(14)	1,1(1)	2,1(2)
And.	8,0(460)	9,8(468)	2,6(2)	2,7(6)

Kilde: 1993-tallene: Statistiske Efterretninger. Befolkning og Valg 1996:13. 1997-tallene er uofficielle, da Danmarks Statistik endnu ikke har offentliggjort valgresultatet. De er derfor baseret på oplysninger fra lektor Hans Jørgen Nielsen, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet, dagspressen samt Danmarks amtsråd, nr. 19, 2. december 1997.

Efter den dramatiske åbning af Folketinget koncentrerede partierne sig om den kommunale valgkamp. Selvom det ikke kan understre-

ges kraftigt nok, at kommunale valg er og bliver lokale og præget af de specifikke forhold, der gør sig gældende i netop den enkelte kommune, knytter der sig selvfølgelig også en landspolitisk interesse til, hvorledes de enkelte partier klarer sig, fordi de landspolitiske tendenser erfaringsmæssigt slår igennem med halv kraft ved de kommunale valg.

Den overordnede tolkning af resultatet må være, at der faktisk skete relativt små forskydninger. De tre store partier gik alle tilbage, men kun beskedent. Venstre havde formået så nogenlunde at fastholde den endog meget store fremgang partiet oplevede i 1993 især i hovedstadsområdet med omegn. Venstre havde bidt sig fast som et byparti, og det selvom der i nogle kommuner havde udviklet sig alvorlige stridigheder mellem de nye mere ny-liberalt orienterede venstremedlemmer og de »gamle« venstrefolk. Socialdemokratiets tilbagegang blev mindre, end de landspolitiske meningsmålinger havde vist. Disse to partier stod således stadig som de altdominerende på den kommunale arena. Heller ikke Det konservative Folkeparti led det nederlag mange havde spået på baggrund af den indre uro, der havde præget partiet.

Størst interesse samlede der sig om, hvorledes Dansk Folkeparti ville klare sig ved det første valg, hvortil det opstillede. Partiet havde ikke formået at opstille kandidater i alle kommuner, og alligevel lykkedes det at opnå over fem procent af stemmerne. Det måtte endda opleve det bitre, at det i enkelte kommuner fik indvalgt flere kandidater, end der var opstillet, hvorfor mandatet gik til et andet parti. Dansk Folkepartis stemmer blev ikke uventet hentet først og fremmest blandt Fremskridtspartiets hidtidige vælgere, men også en del socialdemokratiske vælgere, især i hovedstadsområdet, skiftede over til Dansk Folkeparti. Den tendens blev noteret med alvor af Socialdemokratiets valgstrateger. Flygtninge- og udlændingespørgsmålet kun-

ne flytte nogle stemmer. Landspolitisk kunne det få betydning, når det betænkes, hvor lille en margin det var, der skilte den borgerlige lejr fra den socialdemokratisk ledede lejr.

De efterfølgende konstitueringer i de enkelte kommuner kan alt efter temperament tolkes som en opvisning i politik, når den er værst eller når den er bedst. At uventede og »naturstridige« alliancer indgås om fordeling af borgmester- og udvalgsposter er ikke noget nyt, men det synes som om der efter dette valg skete en vækst i dem. Et af de mere markante eksempler var konstitueringsaftalen i Københavns Amt mellem Socialdemokratiet, SF og Dansk Folkeparti, hvorved Socialdemokratiet kunne fastholde amtsborgmesterposten. I Københavns Kommune indgik Dansk Folkeparti, Venstre, de konservative, de radikale og Solidarisk Alternativ en aftale om fordeling af borgmesterposterne. Solidarisk Alternativ var ellers i valgforbund med Enhedslisten og andre venstrefløjspartier, så da aftalen blev kendt, kom det nærmest til et korporligt overfald på Lars Hutters, som havde indgået aftalen, fordi den sikrede Kommune Hospitalets bevarelse. Det lykkedes iøvrigt Socialdemokratiet at bevare overborgmesterposten ved at udnytte et hidtil upåagtet valgteknisk hul i den kommunale styrelseslov. Bitterheden over dette »prokuratorkneb« var stor blandt de andre partier. Et sidste eksempel skal nævnes. I Viborg Amt nægtede venstremanden Aage Koch-Jensen med opbakning fra hans vælgerforening at stemme for den aftale, Venstre havde indgået med de konservative, Dansk Folkeparti og Fremskridtspartiet. Dermed kunne den socialdemokratiske amtsborgmester fortsætte i endnu fire år. Dette udløste stor harme i Venstres ledelse, som på et hovedbestyrelsesmøde den 8. december greb til det usædvanlige skridt at ekskludere den rebelske venstremand.

Udover Dansk Folkeparti var der ingen af de andre partier, der på baggrund af valgresultatet følte sig fristet af et snarligt folketingsvalg. Det satte sit præg på de afsluttende forhandlinger om finansloven. Hverken Venstre og Det konservative Folkeparti eller SF og Enhedslisten var interesserede i gennem et samlet stort finanslovsforlig at binde sig til en politik, der rakte ind i et valgår. På den anden side var de heller ikke interesserede i, at forhandlingerne udløste et valg. Regeringen arbejdede derfor støt og roligt på at opnå delaftaler med de to fløje og derved få syet et »kludetæppe« sammen. Forhandlingssituationen var gunstig for regeringen. CD ville stemme ja ved den endelige afstemning. Løsgængerer Jacob Haugaard ville også stemme for. Han havde fået tilsagn om 10 mio kroner til bekæmpelse af alkoholmisbrug ved hjælp af den såkaldte Minnesota-kur samt andre 10 mio kr. til teaterrådet. Rollen som hofnar var nu afløst af realpolitikeren. Dermed var Enhedslistens stemmer blevet overflødige, hvis

regeringen kunne komme til en forståelse med SF'erne. De havde sat indgåelsen af en aftale om vandmiljøet som betingelse for at stemme ja til finansloven. Styrken i deres forhandlingsposition blev imidlertid kraftigt svækket, dels fordi V og K meddelte, at de ville stemme ja til finansloven, dels fordi de valgte at indgå en aftale med regeringen på vandmiljøområdet. Ved at indgå denne aftale om en reduktion af landbrugets udledning af kvælstof havde de undgået, at SF fik for stor indflydelse og samtidig sikret sig selv indflydelse på de forhandlinger, der i begyndelsen af 1998 skulle udmønte aftalen i konkret lovgivning. Da regeringen også sikrede sig støtte fra SF og CD til en afgiftspakke, var de sidste brikker faldet på plads, og finansloven for 1998 kunne helt uddramatisk vedtages den 18. december.

Mauskriptet afsluttet den 16.3.1998.